

LỄ HỘI CHÙA HOÀNG PHÚC - MỘT NÉT VĂN HÓA ĐỘC ĐÁO CỦA NGƯỜI DÂN XỨ LỆ

HOÀNG THỊ HẢI YẾN

Trường THPT Hoàng Hoa Thám tỉnh Quảng Bình

Di tích lịch sử cấp Quốc gia chùa Hoàng Phúc nằm ở thôn Thuận Trạch, xã Mỹ Thủy, huyện Lệ Thủy, tỉnh Quảng Bình. Chùa tọa lạc trên một vùng đất cao ráo, rộng 10.000m², ở phía hữu ngạn sông Kiến Giang, cách trung tâm huyện lỵ Lệ Thủy khoảng 4km về phía Nam. Ra đời cách đây trên 700 năm, chùa Hoàng Phúc là một trong những ngôi chùa tiêu biểu của Phật giáo xứ Đàng Trong thời các chúa Nguyễn. Nét độc đáo của chùa thể hiện ở kiến trúc và các lễ hội đặc sắc, mang sắc thái địa phương.

Lai lịch về một ngôi chùa cổ

Theo các tài liệu ghi lại, năm 1301, Phật hoàng Trần Nhân Tông đến thăm chùa, cầu phúc đức cho nhân dân. Lúc đó, chùa có tên là Am Tri Kiến. Ngôi chùa đã trải qua nhiều thăng trầm của lịch sử. Năm 1555, trong tác phẩm Ô châu cận lục, Tiến sĩ Dương Văn An viết: “Chùa Kính Thiên ở gần trạm Bình Giang, huyện Lệ Thủy. Nước biếc uốn quanh, non xanh châu về. Hẳn nhiên là một ngôi chùa núi u tịch, một cõi thần tiên vậy. Nhà cửa thôn xóm chẳng xa, nhưng tuyệt nhiên không nghe thấy tiếng gà gáy chó sủa. Thật là một ngôi chùa lớn ở Tân Bình vậy. Chùa có đại hồng chung nặng nghìn cân, có tầng quan và người quét dọn, bốn mùa phụng thờ”. Năm Kỷ Dậu thứ 52 (1609) chúa Tiên Nguyễn Hoàng mới dựng lập lại chùa Kính Thiên. Năm 1716, chúa Nguyễn Phúc Chu cho trùng tu lại chùa Kính Thiên và ngự đề một hoành biển là “Kính Thiên Tự”, một hoành biển “Vô Song Phúc Địa”. Năm Minh Mạng thứ 2 (1821), trong chuyến ngự giá Bắc tuần, vua có ghé thăm chùa Kính Thiên và cho đổi tên chùa là “Hoàng Phúc Tự” (ngôi chùa mở rộng ơn phước hay phúc lớn).

Từ kiến trúc độc đáo

Trải qua nhiều tác động của thời gian cùng chiến tranh, thiên tai, chùa bị tàn phá, hư hại. Cuối năm 2014, chùa Hoàng Phúc được phục dựng, tôn tạo nhưng vẫn giữ nguyên trạng chùa cũ theo lối chùa cổ thời nhà Trần. Tổng thể khu di tích chùa được quy hoạch bao gồm: Tam quan ngoại, tam quan nội, tháp phật, tam bảo chùa, nhà thờ tổ, tả hữu hành lang, am hóa vàng và các công trình phụ trợ khác như khu tăng xá, nhà trai đường, công trình bếp... Toàn bộ lối lên xuống, sân chùa, đường tản bộ được xây dựng bằng các vật liệu truyền thống, tạo nên một tổng thể di tích trang nghiêm, thuần Việt, giữ nguyên trạng công cổ chùa Hoàng Phúc với 2 góc sanh ôm phủ đầy vẻ trang nghiêm và cổ kính.

Cổng tam quan ngoại gồm một hàng chân cột với 4 đồng cột trụ, hai trụ chính. Trên đầu trụ đắp tứ phương, dưới lòng đèn đắp phù điêu long - ly - quy - phượng, giữa hai trụ có quá giang đỡ cột trốn, bẩy ngang, kèo, hoành, trên đỉnh cột dán mũi hải. Hai trụ nghệ ở cổng phụ, chân cổ bông, trên đầu trụ đắp phù điêu họa tiết tứ quý tùng - trúc - cúc - mai. Giữa toàn bộ họa tiết họa văn đắp bằng vữa truyền thống, sơn màu sắc truyền thống Việt.

Cổng tam quan nội được xây dựng theo phong cách cổng tam quan truyền thống của ngôi chùa thời Trần: Lối vào chính to cao, có mái cổ lầu, hai lối hai bên nhỏ hơn, mái dạng bán mái vào trong. Tam quan nội có kiến trúc ba gian mở ba cửa. Gian giữa dâng lên một lầu cao để làm lầu chuông. Kiến trúc tam quan nội được thiết kế tính toán kỹ lưỡng với độ cao vừa phải, cổ lầu phía trên được thiết kế trên nền cách điệu như đóa sen tạo nên một kiến trúc

mềm mại, hài hòa với cảnh quan tổng thể của ngôi chùa. Phần cổ diềm phía ngoài hướng lối đi chính giữa treo bức đại tự tên chùa “Chùa Hoàng Phúc”.

Đi qua cổng tam quan nội, vào đến sân chùa chính, hai bên sân hành lễ là hai bảo tháp Phật có kiến trúc 9 tầng cao 15,9m, 6 cạnh. Hai bảo tháp cao vút chính là điểm nhấn đẹp cho toàn bộ cảnh quan ngôi chùa. Tầng một bảo tháp thờ các di vật của chùa, các tầng trên thờ tượng Adida và tượng Dược sư.

Điện thờ tam bảo gồm 5 gian tiền đường phía trước, ba gian thượng điện phía sau, nối dãy tiền đường và thượng điện là một gian ống múống. Kiến trúc tòa tiền đường theo phong cách xây tường thu hồi bít đốc có hai cột đồng trụ phía trước. Kiến trúc vì kèo kiểu chông rường giá chiêng ở vì nách (vì hạ). Phía trước tiền đường năm gian đều thiết kế hệ của bức bàn thượng phong - hạ bản theo lối của chùa cổ truyền thống. Thượng điện tam bảo có kiến trúc mặt bằng chữ Nhất gồm ba gian song song với tiền đường. Kiến trúc thượng điện có thêm một tầng mái so với tiền đường. Kết cấu thượng điện có bốn hàng chân cột, kiến trúc vì mái tương đồng với vì mái tiền đường. Nối dãy tiền đường và thượng điện là một gian ống múống, kiến trúc bốn hàng chân cột, tương tự như kiến trúc thượng điện. Kết cấu các gian được làm bằng gỗ lim. Tam bảo thờ Phật với bài trí đúng theo lối thờ tự cổ thời Trần.

Phía sau tam bảo, trên cùng trục Phật đạo là nhà thờ Tổ. Mặt bằng hình chữ Nhất chia thành bảy gian, kiến trúc tương tự tiền tế của ngôi tam bảo, kết cấu khung vì kèo gỗ có bốn hàng chân cột trong lòng và một hàng chân cột đá hiên. Nhà thờ Tổ là nơi các Tổ Phật và các vị sư Tổ Trúc Lâm Việt Nam - niềm tự hào của Phật giáo và văn hóa Việt Nam: Phật Hoàng Trần Nhân Tông và các tổ Trúc Lâm Yên Tử.

Nối hai bên từ nhà tam bảo xuống nhà thờ

Chùa Hoàng Phúc - Ngôi chùa cổ trên đất Quảng Bình

Ảnh: TL

Tổ là hai dãy tả, hữu hành lang đối xứng hai bên. Hành lang có mặt bằng chữ Nhất chia chín gian. Tả hữu hành lang là nơi bố trí 18 vị La Hán Tổ. Toàn bộ hạng mục tam bảo thờ Phật, nhà thờ Tổ và tả hữu hành lang được bố trí liên hoàn tạo nên mặt bằng theo lối “Nội công - ngoại quốc”, là hạng mục chùa chính nơi thờ Phật, thờ Tổ và hành tri của chư tăng, là trung tâm cả chùa.

Bên phải ngôi tam bảo là tôn tượng Đức Quan Thế Âm Bồ Tát bằng đá quý màu trắng đứng trên tòa sen, trên mặt hồ nước, hướng quay vào tam bảo. Tượng cao 3,6m, liền khối được dựng trên một bệ đá xanh đục hoa văn tinh xảo theo mô típ hao dây thời Trần, xung quanh tượng có thiết kế lối hành lễ, có lan can đá xanh.

Bên phải ngôi tam bảo, qua hồ nước lớn là bức tranh ghép gốm “Trúc Lâm Đại Sĩ xuất sơn” soi bóng xuống mặt hồ nước, hướng quay vào tam bảo. Bức tranh chuyển thể nội dung một bức tranh gốc do Trần Giám Như vẽ năm 1363 về việc vua cha Trần Nhân Tông rời núi Vũ Lâm xuống kinh thành giảng đạo và vua con Trần Anh Tông ra đón. Bức tranh vốn là một kiệt tác trong lịch sử, hiện nay được lưu giữ tại Bảo tàng Liêu Ninh - Trung Quốc. Bức

tranh được chuyển thể và phục dựng tại chùa Hoàng Phúc là một độc đáo, thể hiện ý nghĩa rất lớn về Phật giáo thời Trần.

Đến hoạt động lễ hội phong phú

Năm 2015, chùa Hoàng Phúc được Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch trao bằng chứng nhận Di tích lịch sử Quốc gia. Năm 2016, chùa Hoàng Phúc khánh hạ và được Giáo hội Phật giáo Myanmar tặng viên xá lợi của Phật tổ Thích Ca Mâu Ni. Sau khi khánh hạ, chùa Hoàng Phúc trở thành điểm sinh hoạt văn hóa tâm linh của đông đảo phật tử và du khách trong và ngoài tỉnh.

Lễ hội Di tích lịch sử chùa Hoàng Phúc được tổ chức hàng năm với nhiều hoạt động như: lễ rước nước từ vực An Sinh lên chùa; lễ phóng sinh; lễ cầu Quốc thái dân an, Quảng Bình thịnh vượng; lễ phát lộc, thả hoa đăng cùng các đại lễ như lễ Phật đản, đại lễ Phật thành đạo và nhiều hoạt động văn nghệ, thể thao phong phú, hấp dẫn như biểu diễn hò khoan Lệ Thủy, múa vương, tướng, long, hổ; hội bài chòi; thi đấu cờ tướng, đẩy gậy, kéo co, bóng chuyền... tạo nên một nét văn hóa tâm linh, đáp ứng nhu cầu văn hóa, tinh thần của nhân dân trong và ngoài huyện, đáp ứng ước nguyện của đông đảo tăng ni, phật tử trên khắp mọi miền của Tổ quốc. Hàng năm, lễ hội chùa Hoàng Phúc tổ chức thu hút hơn 25.000 lượt khách và phật tử đến tham quan, chiêm bái, cầu an, tạo nên nét văn hóa tốt đẹp, hướng thiện... trong hàng ngũ tín đồ Phật giáo và các tầng lớp nhân dân, góp phần hình thành nên những quan niệm sống, lối hành xử giàu tính nhân văn.

Lễ rước nước - tắm Phật

Để lấy nước về tắm Phật, những nam thanh niên khỏe mạnh trong trang phục lễ hội sẽ ngược dòng sông Kiến Giang lên phía thượng nguồn (trung truyền nơi đây có xoáy nước linh thiêng không thể nào đo được độ sâu và thông ra tận biển Đông), dùng gáo dừa múc nước đổ đầy hai chum để mang về. Nét đặc sắc tại lễ hội chùa Hoàng Phúc là lễ rước nước tại bến đò Trạm (xã Mỹ Thủy) về tắm cho tượng

Phật, thu hút khoảng 200 người tham gia hành hương. Theo Đại đức Thích Khải Đạo, Giám tự chùa Hoàng Phúc thì lễ lấy nước được diễn ra vào thời điểm 0 giờ ngày 3/3 tại vực An Sinh ở xã Văn Thủy. Vực này có vị trí là ngã ba sông, được xem như một nơi linh thiêng của dòng Kiến Giang, nước rất sâu và trong xanh nhất. Tên gọi vực “An Sinh” mang ý niệm an lành, an cư, phát triển, cầu mong sự bình an cho mọi người.

Sau phần lễ rước nước thiêng về chùa, người dân, du khách và phật tử dùng gáo dừa múc nước thiêng ở hai chum lần lượt được tắm cho Phật. Lễ này mang ý nghĩa tẩy uế những bụi dơ, tham, sân, si của trần gian, cầu mong năm mới với những điều may mắn, bình an, thuận hòa, hạnh phúc đến với mỗi cá nhân, gia đình và cầu an lạc, thịnh vượng cho quê hương, đất nước.

Lễ cúng Quốc tổ

Trong các chuỗi hoạt động của lễ hội Di tích lịch sử chùa Hoàng Phúc còn có lễ cúng quốc tổ từ thời vua Hùng qua các triều đại cho đến ngày hôm nay với ý nghĩa giúp hậu thế nhớ về những người đã có công dựng nước và giữ nước, nhắc nhở mọi người biết trân trọng những giá trị lịch sử mà cha ông đã để lại. Mở đầu buổi lễ, Đại đức Phật giáo của nhà chùa đọc thuyết giảng để diễn giải cho các phật tử và dân chúng về ý nghĩa của lễ thả hoa đăng cúng Quốc tổ. Sau lời thuyết giảng, đại chúng cùng nhất tâm cung thỉnh trước tâm linh Phật ở lễ đài để làm lễ cho nghi thức truyền đăng. Ánh sáng hoa đăng tượng trưng cho trí tuệ, từ bi đưa con người thoát khỏi u mê, phiền não đến với một cuộc sống hạnh phúc, thanh tịnh. Dưới bầu trời muôn triệu vì sao lấp lánh, ánh sáng lung linh của ngàn ngọn nến, hòa quyện trong khói trầm lan tỏa, đã tạo nên một vùng trời bình yên, thanh tịnh và an lành nơi mái chùa Hoàng Phúc này. Mỗi ngọn nến được thắp lên là một lời cầu nguyện, ước vọng tốt đẹp cho bản thân và cho mọi người, cùng nhau xây dựng đất nước phồn vinh, hướng đến một xã hội tươi đẹp, cầu

nguyện cho thế giới hòa bình, chúng sinh an lạc. Lễ cầu Quốc thái dân an có ý nghĩa vô cùng quan trọng. Nói về đại lễ, Thượng tọa chùa Hoàng Phúc cho rằng đó là cơ hội để chúng ta dâng những lời nguyện ước lên đấng cao siêu trong ngày lễ hội. Nơi đấng cao siêu đó, ta mở lòng mình ra cho quê hương đất nước

Lễ phát lộc

Sau buổi lễ cầu Quốc thái dân an là lễ khai ấn Hoàng Phúc Cổ Tự và phát lộc. Hàng nghìn người dân và du khách đến xin lộc, xếp hàng lần lượt vào xin lộc. Nhà chùa phát hàng chục ngàn túi lộc cho đại biểu và nhân dân. Trong túi lộc này có một cái ấn và 5 loại hạt tượng trưng cho sự may mắn và no đủ của chúng sinh. Sau khi phát lộc xong, nhà chùa tiến hành lễ thả hoa đăng trên sông Kiến Giang. Trong không khí trang nghiêm, các quý thầy chùa cùng người dân đã cầu nguyện những điều tốt đẹp nhất cho bản thân, gia đình và những người xung quanh. Những giá trị hướng thiện không chỉ phát huy tác dụng trong hàng ngũ tín đồ mà còn ảnh hưởng rộng rãi trong đời sống nhân dân, góp phần hình thành nên những quan niệm sống giàu tính nhân văn. Trung bình trong một buổi lễ có khoảng gần 10.000 lộc được Chư tôn Đức cùng lãnh đạo chính quyền phát đến tận tay tất cả mọi người tham dự.

Đại lễ Phật thành đạo

Cuối năm 2016 là sự kiện đại lễ Phật thành đạo PL.2560 - DL.2017, kỷ niệm ngày đức Phật Thích Ca Mâu Ni chứng ngộ, tìm ra con đường giải thoát khổ đau cho chúng sinh, được tổ chức vào ngày 31 tháng 12 năm 2016 tại chùa Hoàng Phúc. Đến dự buổi lễ có sự tham gia đông đảo Phật tử, người dân địa phương và các vùng lân cận. Nguồn gốc của Đại lễ này xuất phát từ một truyền thuyết cách đây hơn 2.500 năm, tại kinh thành Ca Tỳ La Vệ ở Ấn Độ, sau khi quyết chí rời bỏ ngai vàng để xuất gia tìm đạo giải thoát, trải qua 6 năm tu hành tinh tấn miên mật, Sa Môn Goutama đã từ bỏ lối tu khổ hạnh trở về con đường Trung Đạo vào tọa thiền nhập định suốt 49 ngày đêm

dưới cội cây Bồ Đề Đạo Tràng. Ngài đã chiến đấu quyết liệt với giấc phiền não ở trong tâm như tham, sân, si, chiến đấu với giấc ngoại cảnh là Ma Vương nhằm quấy nhiễu chống phá Ngài. Khi sao Mai vừa mọc, ngày 8 tháng 12, Ngài chứng đạt quả vị Chánh Đẳng Chánh Giác, trở thành vị Phật với tên hiệu Thích Ca Mâu Ni. Phật thành Đạo không chỉ là một cuộc chinh phục vĩ đại, một chiến thắng vẻ vang đối với bản thân Ngài mà còn là một sự khai sáng tuyệt vời cho hết thảy nhân loại, chúng sanh. Vậy nên cả nhân loại hướng về trong ánh từ quang lan tỏa từ khi Phật thành Đạo dưới cội cây bồ đề.

Nét độc đáo trong chuỗi hoạt động lễ hội chùa Hoàng Phúc đó là các nghi lễ Phật pháp gắn với giáo dục truyền thống cách mạng, giữ gìn, bảo vệ và phát huy các giá trị văn hóa, di tích lịch sử. Các hoạt động lễ hội chùa Hoàng Phúc đều được kết nối với các hoạt động về nguồn tại 4 điểm gồm: Nhà lưu niệm Đại tướng Võ Nguyên Giáp, lăng mộ Lễ Thành hầu Nguyễn Hữu Cảnh, miếu An Sinh và chùa Hoàng Phúc. Ngoài ra, trong khuôn khổ diễn ra lễ hội sẽ tổ chức các hoạt động giới thiệu những sản phẩm nông nghiệp đặc sắc của địa phương cũng được diễn ra trong không khí nhộn nhịp mà trang nghiêm của lễ hội nơi đây.

Đạo Phật là một trong những hệ tư tưởng tôn giáo có sức sống lâu bền và đồng hành cùng dân tộc ta trong nhiều thời đại. Các nghi lễ Phật pháp gắn với giáo dục truyền thống cách mạng, giữ gìn, bảo vệ và phát huy các giá trị văn hóa, di tích lịch sử... của lễ hội chùa Hoàng Phúc thực sự là một nét văn hóa - tín ngưỡng độc đáo của người dân xứ Lệ. Đây là nét đặc trưng riêng của lễ hội Di tích lịch sử chùa Hoàng Phúc. Lễ hội chùa Hoàng Phúc cùng với lễ hội bơi, đua thuyền truyền thống trên sông Kiến Giang vào dịp Quốc khánh 2/9 hàng năm là những điểm nhấn sinh hoạt văn hóa, tinh thần độc đáo của nhân dân huyện Lệ Thủy, góp phần thúc đẩy hoạt động văn hóa, du lịch tâm linh trên địa bàn ngày càng phát triển ■